Gydytoja, habil. medicinos mokslų daktarė Stanislava Raciūtė-Butinavičienė – Skuodo krašto dukra

Živilė LUKŠIENĖ

Dr. Stanislava Raciūtė-Butinavičienė

2002 m. rugpjūčio 26 d. į salę, kur pašarvotas jos vyras Bronislovas, pasiramsčiuodama kaukazietiška lazda įeina aukšta, fiziškai jau išsekusi, silpna, bet savo valia nepalenkiama devintą dešimtį įpusėjusi moteris. Visi nuščiūva ir pagarbiai atsisuka į ją...

Stanislava gimė baisiu Pirmojo pasaulinio karo laikotarpiu – 1916 m. lapkričio 12 d. netoli Skuodo esančiame Puodkalių kaimo ūkininkų Onos ir Vincento Racių šeimoje. Tėvai naujagimę iš karto pakrikštijo, nes prieš metus paeiliui buvo palaidoję tris ligos pakirstas mažametes dukreles. Mergaitė buvo stipresnė už savo Anapilin iškeliavusias sesutes, įveikė ją puolusias ligas. Nesugniuždė jos ir karo, pokario metų nepritekliai. Kai ji kiek paaugo, vasaromis, beganydama žąsis, prisėsdavo ir atsiversdavo elementorių. Besklaidydama jį, namiškių padedama mergaitė ne tik raides pažino, bet ir skaityti, skaičiuoti pradėjo, tad tą rudenį kai atėjo laikas lankyti mokyklą, ji „įšoko“ tiesiai į pradinės mokyklos antrąjį skyrių.

Artimiausia pradinė mokykla buvo Skuode. Žiemą ir rudenį, lyjant ar sningant, speigui traškinant tvoras, dundant pavasarinei perkūnijai, mergaitei rytais tekdavo klampoti 4 kilometrus iki mokyklos, o po pamokų – tiek pat atgal.

Vėliau, tėvai, kurių vaikai į mokyklą eidavo iš aplinkinių kaimų, jiems nuomodavo kambarius Skuode. Teko ir Stanislavai kurį laiką gyventi tokiame kambaryje pas svetimus.

Mokslai mokslams, o paauglišką prigimtis ir tikėjimas, kad viskas baigsis gerai, visais laikais buvo paženklinti vaikų rizikingais žygiais ir išdaigomis. Skuodo mokykloje tarsi šventas prisakymas buvo mokiniams po 9 valandos vakaro nebesibastyti gatvėmis – tokiu laiku jau reikėjo būti namie ir, jei pamokos dar neparuoštos, užbaigti tai padaryti. Mergaitės, tarp jų ir jau šiek tiek ūgtelėjusi Stanislava, ne visada to paisydavo. Pasitaikydavo, kad jos, radusios senų drapanų, ilgų, jau nebenešiojamų sijonų, užsimesdavo juos ant savęs, užsirišdavo ant akių skareles ir, krypuodamos kaip senutės, vakarais atsidurdavo gatvėje ir įsiliedavo tarp kitų miestiečių, tikėdamos, kad bus neatpažintos. Nors mokytojai nuolat lankydavosi mokinių namuose ir tikrindavo, ar jie vakarais kur nors nesibasto, jiems toks šių mergaičių elgesys ilgai nebuvo žinomas.

Stanislavai mokslai sunkumų nekėlė. Jos aštrus protas, lyderystė, drąsa ir ryžtas, visai nebūdingi daugeliui kitų jos amžiaus mergaičių, buvo pastebėti tuometinio Skuodo gimnazijos įkūrėjo kunigo Pranciškaus Žadeikio (1869–1933). Visiems parapijiečiams jis buvo didelis autoritetas, taip pat ir Stanislavos tėvams, tad jis nesunkiai juos prikalbino leisti dukrą į „didesnius

Stanislava Raciūtė-Butinavičienė ir jos brolis Juozas studijų Kauno universitete metais

mokslus“. Šie, nors ir buvo paprasti ūkininkai, bet toleriagiški ir, nepaisant daugelio to meto kaimo žmonių kultūrinio pasyvumo bei inercijos, dažnai girdimo „aš be mokslo užaugau ir mano vaikai užaugs“, priėmė kitiems savo pažįstamiems neįprastą sprendimą – nutarė dukrą toliau leisti į mokslus. Tada mergaitė pradėjo lankyti Mažeikių gimnaziją, o ją baigusi išvyko mokytis į Kauną.

Kai Stanislava ten nuvyko, jos brolis Juozas buvo bebaigiantis mokslus jau antrajame Vytauto Didžiojo universiteto fakultete. Mergina pasirinko medicinos studijas. Kaip yra pasakojusi imliu protu iš kitų bendraamžių išsiskyrusi Stanislava, tie mokslai, nors jai ir buvo labai sunkūs, vis dėlto šiek tiek likdavo laiko ir poilsiui, galimybei džiaugtis jaunyste.

Kaune ji nuomojo kambarį pas Mikalojaus Konstantino Čiurlionio ir Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės dukrą – vaikų rašytoją, vertėją, kultūros veikėją grafienę Danutę Čiurlionytę-Zubovienę (1910–1995), kuri buvo ištekėjusi už garsios grafų Zubovų giminės palikuonio – architekto Vladimiro Zubovo. Gyvendama čia mergina susipažino su daugeliu Kauno elito atstovų ir greitai perėmė miestiečių manieras. Nors ji į šį didmiestį buvo atvykusi iš paties Lietuvos pakraščio, Kaune niekada nesijautė prastesnė už kitas bendraamžes. Jos energija, optimizmas, didelis pasitikėjimas savimi daug kuo jai padėjo ir žavėjo aplinkinius, visur garantavo pripažinimą.

Netrukus po to, kai jai baigus 1922 m. įkurto Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakultetą (dabar

(Nukelta į 18 p.)

Nuotraukoje – Skuodo gimnazistai Inkilėlių šventės metu. Stanislava Raciūtė – pirmoje eilėje antra iš kairės

Mokytoja Jazbutienė su Skuodo pradinės mokyklos antrojo skyriaus mokiniais. 1931 m.

Skuodo progimnazijos penkto skyriaus mokiniai. Stanislava sėdi šalia kunigo Pranciškaus Žadeikio – jam iš kairės. 1932 m.

Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Medicinos akademijos rūmai Kaune, A. Mickevičiaus gatvėje. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš: https://inx.lv/J6W52

1950–1968 m. Vilniaus Žvėryno mikrorajono Vytauto gatvėje veikusios Vilniaus jungtinės Vaikų ligoninės pastatas. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš: ttps://inx.lv/J6W5v

Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Medicinos akademija) Universiteto rektorius įteikė mediko diplomą, prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. Visą vokiečių okupacijos laikotarpį ji dirbo Kaune veikusios Vaikų infekcinės ligoninės vyriausiojo gydytojo pavaduotoja. Pasibaigus karui, jai pasiūlė eiti Sveikatos apsaugos ministerijos Vaikų gydymo ir profilaktikos įstaigų valdybos viršininkės pareigas. Tada Stanislava persikėlė gyventi į Vilnių. Darbas čia buvo sudėtingas ir reikalaujantis didžiulės atsakomybės – tais sunkiais pokario metais jai Lietuvoje teko rūpintis pediatrijos tinklo atkūrimu, vaikų gydymo įstaigų visoje respublikoje steigimu ir jų aprūpinimu šios srities specialistais.

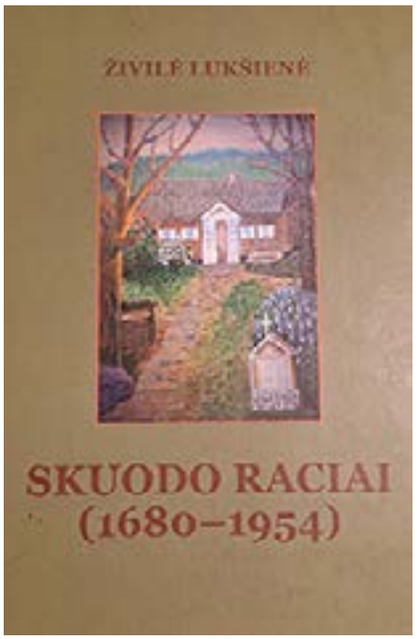
Po kurio laiką jai patikėjo dirbti pirmosios steigiamos Vilniaus jungtinės Vaikų ligoninės (veikė 1950–1968 m.) vyriausiąja gydytoja. Tada šiai ligoninei skirtas pastatas buvo stipriai apgriautas. Stanislavos rūpesčio dėka šis vos ne griuvėsiais buvęs pastatas su išdaužytais langais ir styrančiais kaminais buvo atstatytas ir čia pradėjo veikti 100 vietų vaikų ligoninė su reikalinga infrastruktūra ir aprūpinta gydymui būtina įranga. Tie, kas su ja dirbo, prisimena, kad Stanislavos įvesta tvarka ligoninėje buvo žemaitiškai „kieta“. Tai nestebina, nes be tokios tvarkos, tikriausiai, jokie atsikūrimo darbai pokaryje nebūtų pajudėję nė iš vietos. Buvo pasakojama, kad pro šalį einant ligoninės direktorei, seselės ir sanitarės, kurios dažniausiai būdavo rusakalbės proletariato atstovės, iš baimės tarsi prilipdavo prie koridoriaus sienų ir prarasdavo kvėpavimo dovaną. Ji, kaip tikra žemaitė, ir kalbėdavo trumpai, bet taip aiškiai, kad visi ją suprasdavo ir niekam nekildavo noras prieštarauti ar leistis į diskusijas. Personalas darbe nežinodavo žodžio „nenoriu“, „negaliu“ ir „nežinau“, tačiau buvo draugiškas – po darbo kolegos dažnai leisdavo laiką kartu, vykdavo į piknikus, iškylas. Stanislava, kai tik galėdavo, būdavo kartu su jais.

Direktorės pareigas ji ėjo neilgai. Valdžiai sužinojus, kad Stanislavos broliai ir motina yra ištremti į Krasnojarsko platybes kaip valstybės priešai, ją iš jau pilnai funkcionuojančios ligoninės vadovės pareigų iš karto atleido. Buvo skaudu, bet gyvenimas tęsėsi. Tolesnę savo profesinę veiklą ji tęsė Vilniaus klinikinėje ligoninėje – vadovavo Vaikų ligų skyriui, vykdė mokslinius tyrimus, kurių pagrindu parašė ir apgynė mokslų daktaro kandidatinę disertaciją apie vaikų enurezę (nevalingą šlapimo nelaikymą miego metu).

Esu liudininkė, kad neišgijusių ligonių pas ją nebūdavo. Sunku net pasakyti, kas labiau juos gydydavo – pasitikėjimas gydytoja, jos žinios, patirtis, įspūdinga ir griežta laikysena, didžiulė energija ar naudojami vaistai ir iki to laiko mažai praktikuoti nemedikamentiniai gydymo metodai. Ko gero, viskas kartu. Ligoniai, jų tėveliai Stanislavai būdavo labai dėkingi. Tai liudija ir jų atsiųsti laiškai, atvirukai, kuriuose – nuoširdžiausi padėkos žodžiais (jų buvo tiek daug, kad sudėjus visus į krūvą, svėrė apie du kilogramus)...

Stanislavai apsigynus mokslų daktaro kandidatinę disertaciją, jos veržli prigimtis nenurimo. Ji, neapsiribodama gydytojo praktika ir šeimynine laime, sumanė ištirti ir įvertinti Lietuvos mokyklas lankančių vaikų neuropsichologinę būklę.

Gerą dešimtmetį Stanislava važinėjo po rajonus, ištyrė 5 500 jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų

Iš kairės: Stanislavos Raciūtės-Butinavičienės dukters Živilės Lukšienės (Butinavičiūtės) 2025 m. išleistos knygos „Skuodo Raciai (1680–1954) viršelis; gydytojų konsiliumas Vilniaus jungtinėje vaikų ligoninėje apie 1953-uosius metus

neuropsichologinę būklę ir parašė habilituoto mokslų daktaro disertaciją. Gali būti, kad dėl to, jog Stanislavos atliktų tyrimų rezultatai, išvados apie didelį susirūpinimą keliančią vaikų sveikatą neatitiko anuometinės valdžios deklaruojamo, atseit, laimingos socialistinės visuomenės įvaizdžio, arba dėl tikėtino mažiau sėkmingų jos kolegų pavydo, gydytojai parašytos disertacijos nebuvo leista ginti – jos sunkus gero dešimtmečio darbas buvo nugrūstas į stalčių.

Stanislava, tikėdama savo atliktų tyrimų svarba ir verte, nepasidavė. Ji susisiekė su ano meto Maskvos pediatrais, kurie pripažino jos atliktų tyrimų išvadų svarbą, nors, kaip jau minėta, jų rezultatai nebuvo optimistiniai ir mokslininkus, medikus vertė susimąstyti, kas vyksta su jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikais ir ką būtina daryti, kad mokyklose situacija pagerėtų. Tada Stanislava ilgus metus kauptą mokslinę medžiagą, savo parašytą disertaciją, ant kurios buvo uždėtas slaptumo grifas „tik tarnybiniam naudojimui“ sėkmingai apgynė Antrajame Maskvos valstybiniame medicinos institute, kuris vadinamas Pirogovo vardu.

Daugelį metų Stanislavą lydėjusi didžiulė įtampa darbe, prieš ją regztos intrigos padarė savo – ji susirgo sunkia liga. Nustačius jau toli pažengusį vėžį, geriausi Lietuvos gydytojai Stanislavai tada galėjo pažadėjo labai nedaug – tris mėnesius gyvenimo. Ši žinia buvo šokiruojanti, slegianti, tačiau moteris drąsiai priėmė ir šį iššūkį, gydėsi ir kiekvieną dieną, sekusią po patirto šoko, kiekvieną tos dienos minutę stengėsi paversti šventе. Jos namuose netrūkdavo svečių, skambėdavo muzika, iki vidurnakčio vykdavo šokiai. Ir, kaip bebūtų keista, likimas nusileido šios žemaitės gydytojos neįveikiamai valiai ir norui gyventi. „Iškeliauti anapilin“ kažkur dingo – išsisklaidė lyg rūkas, gydytojos gyvenimas po jai nustatytos diagnozės tęsėsi dar gerus dvidešimt metų. Stanislava, net sulaukusi 86-erių, kai jau nebeturėjo jėgų pasikelti iš lovos, nepuolė į neviltį. Net tokioje apverktinoje situacijoje ji rasdavo pozityvumo grūdą ir kartais ištardavo: „kokia laimė, aš niekada neturėjau tiek laiko mąstyti, kaip dabar“. Ji iki pat paskutiniųjų savo gyvenimo dienų vis tikėjo, kad ta jos fizinė negalia laikina, kad tuoj viskas pagerės. Tai džiaugtis duotu gyvenimu įkvėpdavo jos dukras Editą ir Živilę, kitus artimuosius.

Šis pasakojimas apie mano mamą – gydytoją pediatrę, medicinos mokslų habilituotą daktarę Stanislavą Raciūtę-Butinavičienę (1916–2002) iš Puodkalių kaimo. Ji mirė 2002 m. spalio 4 d., amžinam poilsiui atgulė Vilniaus Saltoniškių / Sudervės kapinėse. Šiemet pažymime jos 110-ąsias gimimo metines.

Archyvinės nuotraukos iš autorės asmeninio albumo.
Fotografai nežinomi